

Ohjeet harvinaisuushavainnon ilmoittamiseksi

Nykyinen RK-lomake otettiin käyttöön vuonna 2008. Tuolloin lomakkeen alkuun lisättiin rastitettavaksi havaintoilmoituksen tyyppi: onko kyseessä ilmoitus varmasti määritetystä harvinaisuudesta vai ilmoitus tutkintaa varten mielenkiintoisesta lintuyksilöstä. Tämän tarkoituksena oli rohkaista havainnoitsijoita dokumentoimaan ja ilmoittamaan muitakin kuin perinteisessä mielessä varmasti lajilleen tai alalajilleen määritettyjä yksilöitä. Esimerkkejä ovat esimerkiksi västäräkin alalajia *yarrellii* muistuttavat yksilöt, jotka eivät välttämättä ole aitoja *yarrellii*-alalajin edustajia, tai erilaiset risteymät, joiden vanhemmista toinen on oletettavasti RK-laji.

Tutkintaa varten ei kannata ilmoittaa yksilöitä, joita ei ole huolellisesti dokumentoitu. Ilmoituksen liitteenä on mielellään oltava kuvin ja/tai äänittein tai ainakin hyvin kuvauksin dokumentoidut yksilöt. Myöskään ”helpoista” tai suhteellisen tavanomaisista poikkeavista yksilöistä (esim. valkoisista sinisorsista tai kanadan- ja merihanhen risteymistä) RK ei odota saavansa ilmoituksia.

Varsinaisen RK-ilmoituksen tekeminen on edelleen hyvin yksinkertaista. Esitötetylle lomakkeelle ja sen mahdollisille liitesivuille kirjoitetaan kaikki se mitä linnusta on maastossa nähty ja millaisissa olosuhteissa lintua katseltiin. Käytäntö on kuitenkin osoittanut, että asian toteutus ei aina ole näin helppoa ja siksi alla olevien ohjeiden kertaaminen on paikallaan ennen RK-ilmoituksen täyttämistä. Yleisenä ohjeena sanottakoon, että ilmoituksessa ei ole koskaan liikaa tekstiä, mutta liian niukkasanainen kuvaus sen sijaan haittaa havainnon arviointia useinkin.

Pikaohje

- Tärkeintä on kirjoittaa yksityiskohtainen kuvaus ulkonäöstä ja äänestä (jos ei ole kuvaa tai äänitettä).
- Toiseksi tärkeintä on kuvata havaintotilanne ja olosuhteet tarkasti.
- Lomake kannattaa täyttää ja palauttaa mahdollisimman pian. Tee kuvaus jo havaintotilanteessa tai heti sen jälkeen.
- Toimita liitteet (alkuperäismuistiinpanot, kuvat, videot, äänitteet) RK:n sihteerille sähköpostilla lomakkeen yhteydessä (raritykomitea@birdlife.fi).
- Mahdollisten höyhen- ym. näytteiden osalta kysy toimitusohjeet RK:n sihteeriltä.

Maastossa

Löytäessäsi harvinaisen linnun, huolehdi siitä, että sen ulkonäkö ja äänet dokumentoidaan riittävän huolellisesti. Perussääntönä on, että mitä harvinaisempi ja vaikeammin määritettävä laji, sitä yksityiskohtaisempi ja perusteellisempi täytyy ilmoituksen olla. Sen pitäisi aina perustua havaintohetkellä tehtyihin muistiinpanoihin (ks. tarkemmin alla). Valokuvat, videot ja äänitykset ovat myös erittäin vahvoja dokumentteja ja riittävät yleensä sellaisenaankin havainnon hyväksymiseen, mutta usein esimerkiksi huono valokuva kaippaa tuekseen sanallisen kuvauksen.

Muista harvinaisuutta dokumentoitaessakin kunnioittaa BirdLife Suomen ohjeistoa [Havainnoi huomaavaisesti](#). Jos lintu katoaa ennen kuin siitä saadaan kuvia, eikä muistiinpanoja ole tehty, saattaa lomakkeen täyttäminen olla varsin hankalaa. RK:n kannalta parhaassa mahdollisessa ilmoituksessa linnun piirteet selviävät jo huolellisesta sanallisesta kuvauksesta ja piirroksista, joiden tukena on vielä valokuvia tai äänitys. Mikäli havaitsemasi lajin määrittämisessä äänellä on suuri merkitys, pyri jo linnun ollessa vielä paikalla saamaan lintu äänitettyä. Kehnokin äänite esimerkiksi kännykällä tai digisanelimella on parempi kuin ei mitään. Lisäksi eritasoisia äänityslaitteita löytyy nykyisin monilta harrastajilta ympäri maan.

Linnun löytäjän on ensisijaisesti otettava vastuu siitä, että havainto dokumentoidaan riittävän hyvin. Mikäli olet epävarma omista kyvyistäsi, delegoi tehtävä kokeneemmalle kollegallesi.

Alkuperäismuistiinpanot

Alkuperäismuistiinpanoilla tarkoitetaan maastossa havaintohetkellä tai välittömästi sen jälkeen ennen kirjallisuuden käyttöä tehtyjä muistiinpanoja. Nämä muistiinpanot ovat havainnon käsittelyn kannalta erittäin tärkeä dokumentti, jonka merkitystä ei voi liikaa korostaa. Sen perusteella RK voi arvioida sitä, kuinka hyvin ja huolellisesti lintua on havaintohetkellä katsottu ja kuinka hyvin siitä lomakkeelle laadittu kuvaus vastaa maastossa havaittuja tuntomerkkejä. Käytännössä vuosien takaisia havaintoja suurharvinaisuuksista ei hyväksytä ilman alkuperäismuistiinpanoja, valokuvia tai äänitystä. Muistiinpanot tai niiden kopio on aina syytä toimittaa RK:lle havaintoilmoituksen liitteenä. Jos käsialasi on vaikeasti tulkittavaa, voit liittää mukaan myös muistiinpanojen puhtaaksikirjoitetun version.

Alkuperäismuistiinpanojen merkitys korostuu tapauksissa, joissa linnusta ei ole muuta dokumenttia kuin kirjallinen kuvaus. RK toivoo, että kaikissa erittäin harvinaisia lajeja koskevissa ilmoituksissa on automaattisesti liitteenä myös kopio alkuperäismuistiinpanoista. Jos muistiinpanoja ei ole liitetty lomakkeen mukaan, RK voi pyytää niitä erikseen nähtäviksi. Tyypilliset ensihetken muistiinpanot koostuvat avaintuntomerkkejä kuvaavista hätäisistä piirroksista tai ranskalaisista viivoista ja lyhyistä väritystä, ääniä ja liikkumistapoja selventävistä kommentteista. Jos lintu pysyy pitempään paikalla, kannattaa ensikuvausta tarkentaa ja täydentää. Muistiinpanot on hyvä tehdä valmiiksi jo lintua katsellessa, jolloin mahdollisia unohtuneita yksityiskohtia voi koko ajan tarkastaa linnun ollessa vielä näkyvissä. Jos paikalla on muita lintuharrastajia, keskustele myös heidän kanssaan tuntomerkkeistä ja pyri ratkaisemaan mahdolliset ristiriitaiset käsitykset kohteen ollessa vielä näkyvissä, sillä myöhemmin se on yleensä mahdotonta. Jos havaintotilanne on nopea, tee muistiinpanot heti linnun kadottua näköpiiristä. Muistiinpanoja voi vielä täydentää myöhemmin, jos niistä on unohtunut yksityiskohtia, jotka havaintohetkellä varmasti todettiin, mutta kuvauksen muuttaminen jälkepäin paremmin kirjallisuustietoja vastaavaksi ei ole hyväksyttävää.

Muita ohjeita

Täytä lomake mahdollisimman pian havainnon jälkeen ja toimita paperinen lomake pikaisesti oman alueesi aluerariteettikomitealle, joka välittää sen eteenpäin RK:lle. Sähköiset ilmoitukset voit lähettää samalla sähköpostiviestillä sekä RK:n sihteerille että alueelliselle komitealle. Ilmoituksen tekemistä ei ole mitään syytä viivyttellä, sillä muistikuvat linnusta eivät varmasti kirkastu havaintoa kypsytellessä. Nyrkkisääntönä on, että mitä harvinaisempi tai vaikeammin tunnistettava laji on kyseessä, sitä nopeammin lomake on syytä toimittaa RK:lle, jotta se ehtisi ajoissa katsaukseen. Vaikeiden tapausten käsittely saattaa kestää useita kuukausia, etenkin jos havainnoista halutaan pyytää asiantuntijalausuntoja.

Jos haluat helpottaa havaintojen kopiointia ja vähentää RK:n sihteerin työtaakkaa, toimi seuraavasti:

- täytä lomake sähköisesti ja tallenna se rtf-tiedostona, MS Word -asiakirjana (.docx) tai RK:n sivuilta ladattuna täytettävänä pdf-lomakkeena
- lähetä lomake sähköpostitse, samalla sähköpostiviestillä RK:n sihteerille ja alueelliselle rariteettikomitealle
- älä upota kuvia tms. sähköisiä dokumentteja lomakkeeseen, vaan lähetä ne samassa sähköpostiviestissä omina tiedostoinaan
- jos käytät paperilomaketta:
 - vältä kirjoittamasta lomakkeen marginaaleihin
 - käytä kirjoittamiseen mieluiten kirjoituskonetta tai mustaa kynää
 - älä kirjoita lomakkeen kääntöpuolelle, vaan käytä erillisiä valkoisia A4-kokoisia papereita
 - jos niputat ilmoituksen ja sen liitteitä yhteen, älä käytä nitojaa

Havaintoilmoitusta ei ole pakko tehdä valmiille RK-ilmoituslomakkeelle, mutta sitä käyttämällä muistaa helpoiten kertoa kaikki havainnon käsittelyssä olennaiset yksityiskohdat. Valmis lomakepohja on haettavissa RK:n kotisivuilta osoitteesta <http://www.birdlife.fi/havainnot/rariteettikomitea.shtml>, ja lomakkeen saa myös kaikilta aluevastaavilta tai RK:n sihteeriltä. Myös vapaamuotoinen ilmoitus käy, kunhan asiat on esitetty suunnilleen samassa järjestyksessä kuin havaintoilmoituslomakkeella. Muista aina jättää tilaa RK:n diaarionumerolle!

RK-lomakkeen täyttöohjeet

RK haluaa rohkaista havainnoitsijoita tekemään tarkkoja kuvauksia ja ilmoituksia myös muista määrittelyllisesti mielenkiintoisista linnuista kuin tarkastuksen piiriin kuuluvista harvinaisuuksista (ks. yllä). Rastita ensimmäiselle riville, onko kyseessä havaintoilmoitus määritetystä harvinaisuudesta vai ilmoitus em. tyyppisestä määrittelyllisesti mielenkiintoisesta linnusta.

Laji (alalaji)

Lajin suomenkielinen tai tieteellinen nimi. Käytä alalajin nimeä vain silloin, kun se on todella määritetty ja haluat RK:n ottavan kantaa sen määrittelyyn. Alalajeilla ei ole yleensä suomenkielisiä nimiä, joten käytä tieteellistä nimeä. Esimerkiksi: "*Lanius senator*, alalaji *badius*", "Punapälepinkäinen, alalaji *badius*" tai "*Lanius senator badius*". Alalajin määrittelyperusteiden tulee ilmetä kohdassa *Kuvaus linnusta*.

Lukumäärä, sukupuoli, ikä

Nämä tiedot ilmoitetaan niin tarkasti kuin varmuudella on pystytty toteamaan. Ikä voidaan merkitä kalenterivuosina (*1kv, +1kv, 2kv, +3kv*) tai esimerkiksi *juv, subad* tai *ad*. Linnun puku on myös syytä ilmoittaa, esim. *talvipuku, juhlapuku, vaihtopuku*. Iän ja sukupuolen määrittelyperusteet pitää kuvata lomakkeella. Niillä on lomakkeen loppupäässä myös oma kohtansa *Ikä- ja/tai sukupuolimäärittelyksen perusteet*. Mikäli olet epävarma linnun sukupuolesta tai iästä, jätä kohta tyhjäksi.

Muuttavan suunta

Jos lintu on havaittu muuttolennessä, merkitään muuttosuunta, esimerkiksi *N* tai *pohjoinen*. Lentosuunnan muutokset merkitään kauttaviivalla, esim. *NW/SE*.

ARK-diaario ja RK-diaario

Ei täytetä. Nämä kohdat ovat alueellisten harvinaisuuskomiteoiden ja RK:n arkistointinumeroita varten.

Päivämäärä ja kellonaika (mistä mihin)

Tässä mainitaan ne päivämäärät ja kellonajat, jolloin olet itse katsellut lintua, eli se aika, jonka kuluessa tehtyihin havaintoihin lomakkeella esitetyt tuntomerkit perustuvat. Esimerkiksi *16.4.2021 11.30–12.05*. Muuttavista linnuista on hyvä ilmoittaa myös ohitusaika, esimerkiksi *9.03–9.20 (ohitus 9.12)*. Muista mainita myös havaintovuosi.

Tiedossa olevat ääripäivät (ja havaitsijat)

Tässä ilmoitetaan linnun koko oleskeluaika, jos se poikkeaa edellisessä kohdassa ilmoitetusta. Merkitse ainoastaan "varmat" ääripäivät ja havaitsijoiden nimet, jos ne ovat tiedossa, esim. *ainakin 10.10.2021 asti (Matti Meikäläinen, Tiira.fi)*. Mikäli jompikumpi tiedoista on epävarma, niin mainitse tästä. Noudata varovaisuutta ääripäiviä ilmoittaessasi, sillä erityisesti viimeisellä havaintopäivällä on joskus taipumusta "venyä". Epävarmimpia huhuja ei ole syytä mainita. Myös ääripäivinä tehtyjen havaintojen tulisi olla RK-kelpoisia.

Linnun löytäjä on (täytetään jos eri kuin ilmoittaja)

Jos linnun on löytänyt joku muu, mainitse löytäjän nimi. Jos löytäjän nimi ei ole tiedossa, merkitse "?".

Havaintoetäisyys

Arvio havaintoetäisyydestä ilmoitetaan metreissä (kilometreissä), esim. *150–200 m* tai *1–1,5 km*.

Etäisyyksien arviointi on tunnetusti vaikeaa ja sitä kannattaa harjoitella. Jos havaintopaikka on tuttu ja etäisyydet ovat tiedossa tai etäisyys lintuun on mitattu kartalta, niin mainitse myös tämä. Etäisyystietoja voi tarkentaa kohdassa *Havaintotilanteen kuvaus*.

Lentokorkeus

Ohilentävästä linnusta ilmoitetaan arvioitu lentokorkeus suhteessa havainnoijiin ohitushetkellä tai silloin kun lintu on ollut parhaiten näkyvissä. Mainitse myös mihin arvio perustuu.

Optiikka

Tässä ilmoitetaan, mitä optisia apuvälineitä on ollut käytössä, esim. *kiikari 10x, 8x40, KP 30–60x, Leica 32x* jne. Jos lintua on tarkkailtu ilman optisia apuvälineitä, tämä on syytä mainita, esim. *ei optiikkaa*. Jos kohta on jätetty tyhjäksi, tulkitaan sen tarkoittavan, että optiikkaa ei ole ollut käytössä.

Sää- ja valaistusolosuhteet (pilvisuus, näkyvyys, tuuli, myötä/vastavalo, ym.)

Tärkeä kohta, jonka tarkoituksena on selvittää, minkälaisissa olosuhteissa havainto on tehty. Erityisen tärkeää on tuoda esille tuntomerkkien näkemiseen vaikuttavat olennaiset tekijät, kuten valaistusolosuhteet (myötä-, vasta-, sivuvalo, kirkas auringon paiste, iltahämärä), näkyvyys (mahdollinen sumu, väreily) ja tuuliolosuhteet (tyyntä, NW-myrsky 22 m/s).

Havainto-olosuhteisiin liittyviä, havainnon arvioinnin kannalta tärkeitä asioita on usein syytä tarkentaa kohdassa *Havaintotilanteen kuvaus*. Tämä on erityisen toivottavaa, kun kyse on muuttavasta linnusta, josta on nähty eri asioita eri etäisyyksiltä ja eri valaistusolosuhteissa. Jotkut havainnoijat liittävät ilmoitukseen säännöllisesti kartan tai yksinkertaisen piirroksen, jonka avulla em. seikat on helppo esittää.

Havaintopaikka (kunta ja kylä)

Kunnan nimenä käytetään linnun havaintohetkellä voimassa olleen kuntajaon mukaista kunnan nimeä. Mainitse lisäksi vähintään kylän tai muun alueen nimi. Jos olet epävarma nimistä, tarkista ne kartasta.

Biotoopin kuvaus

Tässä selvitetään, millaisessa ympäristössä havainto on tehty. Yleensä lyhyt luonnehdinta riittää, esimerkiksi *merenrantaliete, puhdistamoallas, mullospelto*.

Havaintotilanteen kuvaus (linnun löytyminen, käyttäytyminen, havainto-olosuhteet, ym.)

Tämä on havainnon arvioinnin kannalta tärkeä kohta, joka on syytä täyttää huolellisesti. Voit tässä täydentää myös havainto-olosuhteisiin liittyviä yksityiskohtia ja selvittää mitä tuntomerkkejä missäkin vaiheessa on havaittu sekä millaisissa valaistusoloissa ja miten pitkiä aikoja lintua on katseltu. Esimerkiksi *Löytyi hyppiä laskiessa, seisoskeli pääasiassa pellolla n. 500 metrin päässä sivuvastaisessa valossa, mutta saatiin myös tarkastella noin 20 minuutin ajan kaukoputkilla 100 metrin etäisyydeltä hyvässä myötävalossa, jolloin kaikki tuntomerkit näkyivät erinomaisesti*.

Vertailukohteena olleet muut linnut

Mainitse lähistöllä olleet muut lintulajit ja oliko sinulla mahdollisuus suoraan vertailuun vai olivatko vertailulajit esimerkiksi selvästi kauempana. Esitä tarvittaessa myös vertailukohteena olleiden lajien määrittämisperusteet. Esimerkiksi tilanteessa, jossa harvinaisen petolinnun kimppuun käy lokki, on tärkeää tietää myös ne perusteet, joilla lokin laji määritettiin. Joidenkin tuntomerkkien arvioinnin kannalta (esim. lokkien selän väri) voi olla jopa tärkeää tietää olivatko vertailukohteena olleet linnut samassa asennossa ja samassa kulmassa valoon nähden kuin itse kohde.

Koko ja sen määrittäminen

Vertaa kokoa toiseen lajiin, jos sellainen on lähettyvillä, esim. *tylliä suurempi, noin naarassuokukon kokoinen*. Mikäli koon määrittäminen perustuu pelkkään arvioon, mainitse tästä, esim. *suunnilleen varpusen kokoinen, punatulkkua pienempi (arvioitu)*.

Kuvaus linnusta (muoto ja väritys, liikkumis- ja lentotapa, pyydystetystä renkaan numero, mitat ja siipikaavio ym.)

Tämä on lajinmäärittäksen arvioinnin kannalta kaikkein tärkein kohta, ja se on syytä täyttää huolellisesti. Vain muutaman virkkeen pituisista kuvauksista saa harvoin niin hyvää käsitystä linnun ulkonäöstä, että havainto voitaisiin hyväksyä ilman muita dokumentteja. Mitään linnusta havaittua yksityiskohtaa ei kannata jättää mainitsematta. Kuvauksen pitää perustua ainoastaan maastossa havaintohetkellä todettuihin tuntomerkkeihin ja niistä tehtyihin muistiinpanoihin. Kuvausta tehtäessä on syytä kiinnittää huomiota esityksen selkeyteen. Hyvä tapa selkeyttää kuvausta on jakaa se osiin, esimerkiksi muoto- ja liikkumistapa, yläpuolen väritys, alapuolen väritys. Jos linnussa on paljon pienipiirteisiä kuvioita ja paljon tuntomerkkejä, kannattaa jaottelua ehkä tarkentaa, esimerkiksi pää, vatsa, selkä, siivet päältä, siivet alta, pyrstö jne. Esitystapoja on monia ja paras jaottelu vaihtelee lajista ja tilanteesta riippuen.

Seuraava Parviaisen (1979) esittelemä selkeä malli on edelleen käyttökelpoinen ja kannattaa tässä toistaa lähes alkuperäisessä muodossaan:

"Tarkka kuvaus kannattaa yleensä aloittaa yleiskuvauksella. Siinä hahmotellaan linnun ulkonäön pääpiirteet. Yleiskuvauksen tarkoituksena on tehdä selväksi havainnon tarkastajalle, että laji on määritetty suvulleen oikein ja että myös ne saman suvun lajit, joihin käsiteltävän linnun ei ensi sijassa pitäisi olla sekoitettavissa, on suljettu pois vaihtoehdoista. Esimerkiksi mongoliankirvisestä on syytä esittää kunnollinen yleiskuvaus, jonka perusteella lintu on määritettävissä isokokoiseksi kirviseksi, ja vasta sitten alkaa pohtia eroja iso- tai nummikirviseseen. Samoin kuvattaessa sirriharvinaisuuden ulkonäköä on muistettava riittävän tarkan yleiskuvauksen avulla tuoda esiin perusteet, jotka kiistattomasti osoittavat kyseessä olevan nimenomaan sirrin eikä johonkin muuhun sukuun kuuluvan, kenties meillä ennen tapaamattoman kahlaajalajin tai esimerkiksi tavallisen suokukon.

Yleiskuvauksen yhteydessä tai sen jälkeen esitetään linnun ulkonäön yksityiskohtien tarkka kuvaus. Tässä yhteydessä selvitetään tarkasti kaikki linnusta maastossa havaitut piirteet. Erityisen suotavia ovat piirrookset ja vertailut muihin lajeihin. On muistettava mainita, mitkä edellytykset suoraan vertailuun muihin lajeihin ovat olleet tai miten muuten vertailu on tehty (näitä seikkoja voi tuoda esille myös kohdassa *Vertailukohteena olleet muut linnut*).

Erityistä huomiota on kiinnitettävä värien ilmaisemiseen. Sopivan väri-ilmaisun keksiminen on toisinaan sangen vaikeaa. Muun muassa tämän vuoksi vertailu toiseen lajiin saattaa olla verrattomaksi avuksi niin havainnoijalle kuin havainnon tarkastajallekin. Epämääräisiä ilmaisuja on pyrittävä välttämään kaikin tavoin. Väri-ilmaisun viimeisen osan, joka ilmaisee päävärin, on oltava perusmuodossa. Esimerkiksi *harmaanruskehtava* ei riitä, sillä se ei vielä ilmaise pääväriä, koska esim. keltainen tai punainen voi olla ruskehtava. Väri ilmaistaan siis esimerkiksi *harmahtavanruskea, tumman sinertävänharmaa* jne. On myös otettava huomioon, että *vaalea* ei välttämättä ole lähelläkään valkeata, joten vaaleusasteen (tummuusasteen) lisäksi on ilmoitettava myös värin perussävy (*vaaleanharmaa, tummahkonruskea* jne.).

Myös muodon kuvaukset ovat usein ylimalkaisia. Käyttökelpoinen tapa suuruussuhteiden esiintuomiseksi on linnun ruumiinosan koon vertaaminen saman linnun toiseen osaan. Ei riitä, että kahlaajan nokka kuvaillaan lyhyeksi ja suoraksi, vaan nokan pituutta on verrattava esimerkiksi pään pituuteen. Samoin on hyödyllistä totutella vertaamaan petolinnun pyrstön pituutta siipien leveyteen, mahdollisesti myös pään ja kaulan ulkonevuutta pyrstön pituuteen jne. Kaikenlaisia itsestäänselvyksiä on kartettava. Ei riitä, että linnulla mainitaan olleen suuret valkeat siipilaukut, vaan näiden "laikkujen" koko, muoto ja sijainti on

kuvailtava (mielellään myös piirroksin) – olkoonpa laji havainnoijan omasta mielestä kuinka helposti tahansa tunnettavissa."

Tarhattavista lajeista (etenkin sorsa- ja petolinnut, monet peippolinnut) tulee pyrkiä katsomaan tarha-alkuperään viittaavia yksityiskohtia ja kuvaamaan lomakkeella nähdyt tarhaukseen viittaavat piirteet tai niiden puuttuminen. Varsinkin vesilinnuilla siivet voidaan leikata (uloimmat käsisulat toisesta tai molemmista siivistä tasaisesti poikki). Linnulla voi olla poikkeava rengas (värillinen, muovinen...). Metsästyshaukoilla käytetään jaloissa nahkaremmejä. Varpuslinnuilla nokka tai kynnet voivat olla poikkeuksellisesti kuluneet häkissä oleskelun takia, niiden väritys saattaa myös poiketa luonnonvaraisista yksilöistä erilaisen ravinnon takia.

Jos on tiedossa muita, oletettavasti samaa lintuyksilöä koskevia havaintoja, ne on hyvä myös kirjata lomakkeelle.

Piirrosten avulla on usein helppo kuvata ja tarkentaa asioita, joiden esittäminen on usein sanallisesti vaikeaa. Tyypillisiä piirroksin kuvattavia asioita ovat esimerkiksi erilaisten laikkujen muoto, naamankuviot tai höyhenkuvioiden yksityiskohdat. Piirroksen ensisijainen tarkoitus on tarkentaa sanallista kuvausta, ei korvata sitä kokonaan. Vaatimattomiakaan piirustuksia ei ole syytä väheksyä, vaan liittää ne ilmoitukseen. RK arvioi vain havaintoa, ei kenenkään taiteellisia kykyjä. Ainoa kuville asetettu vaatimus on, että ne perustuvat maastossa todella havaittuihin tuntomerkkeihin ja mielellään jo paikan päällä luonnosteltuihin piirroksiin, joita voi tarvittaessa piirtää puhtaaksi. Piirroksen yhteydessä voi myös mainita, mitä piirteitä sillä yritetään kuvata ja mitkä osat eivät vastaa todellisuutta, esim. *Huomaa siipilaikun muoto ja siiven takareunan kuviointi, siiven muoto ei ole oikea*. Tässä yhteydessä kannattaa vielä mainita, että RK oudoksuu yksityiskohtaisia piirroksia, jotka eivät näytä perustuvan maastomuistiinpanoihin, vaan vaikuttavat pikemminkin kirjallisuudesta kopioiduilta. Niissä saatetaan esimerkiksi esittää piirteitä, joita lajilla ei todellisuudessa edes ole, vaikka ne joissakin kirjoissa sille piirretäänkin. Tällaiset piirrokset ovat usein loppuun asti viimeisteltyjä, mutta RK-dokumenttina niillä on vähän arvoa.

Tärkeä edellytys linnun ulkonäön kuvaamiseksi on höyhenpuvun eri osien nimien ja sijainnin tunteminen. Toki jotkut lajit, kuten esimerkiksi mustapääsirkkukoira tai pitkäjalka, on varsin helppo kuvata "jokamiehen" tuntemin anatomian termein, mutta esimerkiksi mongoliankirvisen tai nuoren sirrin höyhentarkka kuvaaminen (määrittämisestä puhumattakaan) vaatii vankkaa höyhenalojen tuntemusta. Ne on syytä opetella lintukirjojen avulla ja maastossa harjoittelemalla.

Äänet

Äänikuvaukseen kannattaa kiinnittää huomiota. Pelkkä kirjainyhdistelmä ei välttämättä kerro kovin paljon äänestä. Pyri luonnehtimaan myös äänen pituutta, korkeutta, voimakkuutta, sävyä ja rakennetta, esim. *Alussa heikko ja tasaisesti laskeva, noin 2 sekunnin pituinen pehmeä, matala ääni, sitten lyhyt tauko ja lopuksi 4–5 tavun mittainen nopea ja kimeä kiikitys, joka päättyi käheään yskäisyyn "uuuuuh, kikikikiäh"*. Myös ääntelyaktiivisuus ja äänen kuuluvuus maastossa ovat mielenkiintoisia tietoja. Vertaaminen tuttuihin tai samankaltaisiin lajeihin antaa havainnon arvioijalle usein hyvän yleiskäsityksen äänestä. Jos käytät välimerkkejä rytmittämään äänen kuvausta, varmista että käytät niitä oikein. Esimerkiksi *tritriri, tri tri tri ja tri, tri, tri* ovat rakenteeltaan toisistaan selvästi eroavia äänisarjoja. Välimerkkien merkitys esitellään useimmissa lintukirjoissa. Äänitteen lisäksi voi kuvaukseen liittää äänestä tehdyn spektrogrammin (internetistä on saatavissa ilmaisohjelmiakin spektrogrammien tekoon).

Lajit joihin lintu lähinnä olisi sekoitettavissa ja kuinka erotettiin niistä Tässä kohdassa on vielä lopuksi tarkoitus pohtia lyhyesti määritystä ja käytettyjä määrityspenusteita sekä eroja määrittämisen kannalta olennaisiin muihin lajeihin. Esim. *Erosi kiurusta mm. koon, muodon ja pyrstön kuvioinnin perusteella, arokiurusta siiven ja pyrstön kuvioinnin ja nokan värityksen perusteella*.

Ikä- ja/tai sukupuolimäärityksen perusteet

Jos olet ilmoittanut lomakkeen alussa linnun iän tai sukupuolen, kerro tässä mihin määritykset perustuvat. Esim. 2kv koiras etelänsatakieli toukokuussa: *Ikä isojen peitinhöyhenten ja tertiaalien vaaleiden kärkitäplien perusteella. Koiraaksi määritettiin laulusta.*

Milloin määritys on tehty

Merkitse tähän, onko määritys tapahtunut jo lintua tarkkailtaessa, sen jo kadottua (mahdollisesti keskusteltu havainnoitsijoiden kesken tuntomerkeistä ja määritysperusteista) vai vasta myöhemmin lajia käsittelevään aineistoon tutustumisen jälkeen.

Liitteet

Tässä mainitaan kaikki ne liitteet, jotka lomaketta seuraavat. Jos lisämateriaalia, kuten valokuvia, on olemassa, mutta niitä ei jostain syystä ole liitetty ilmoitukseen mukaan, jätä kyseinen kohta tyhjäksi (mutta mainitse asiasta esim. linnun kuvauksen yhteydessä ja kerro kuka kuvat on ottanut). RK haluaa yleensä aina nähdä linnusta otetut valokuvat ja kuulla äänitteet ennen kuin se tekee päätöksen havainnosta.

Nykyisin kuvat ja äänitteet ovat pääsääntöisesti sähköisessä muodossa. Älä upota kuvia havaintoilmoitukseen, vaan lähetä ne (mieluiten samassa sähköpostiviestissä) liitetiedostoina. Paperi- tai diakuvat on suhteellisen helppo skannata sähköiseen muotoon. Tarvittaessa alueellinen rariteettikomitea voi usein olla avuksi. Jos et saa tietoja helposti muunnettua sähköiseen muotoon, lähetä kuvat ja/tai äänitteet havaintoilmoituksen mukana alueellisen rariteettikomitean kautta RK:lle. Dokumentit jäävät vain RK:n käyttöön. Niitä ei julkaista missään (edes RK-katsauksessa) ilman, että julkaisuun on erikseen pyydetty lupa kuvaajalta. Muut kuin sähköiset dokumentit (esim. diakuvat) palautetaan pyydettyäessä.

Vaikeiden määritysongelmien ollessa kyseessä kopio kuvasta voidaan lähettää esimerkiksi ulkomaiselle asiantuntijalle lausuntoa varten. Kopio alkuperäismuistiinpanoista – mieluiten skannattu – on syytä toimittaa RK:lle havaintoilmoituksen mukana. Mikäli muistiinpanot koostuvat lukukelvottomista pikakirjoitushieroglyfeistä, voit kirjoittaa ne puhtaaksi ja liittää molemmat dokumentit ilmoituksen mukaan.

Linnusta irronneet höyhenet on tarpeen ottaa talteen DNA-näytettä varten. Mahdolliset höyhennäytteet tulee kerätä paperikuoreen ja säilyttää kuivassa ja auringon valolta suojassa. Kirjekuoren päälle kirjataan renkaan numero, laji ja päivämäärä. Höyhenen tyveen, kynään, koskemista tulee välttää näytteen kontaminaatoriskin välttämiseksi. Ulostenäytteet ja oksennuspallot on syytä kerätä paperitaitoksen, esim. havaintovihkosta revityn sivun, sisään ja laittaa sen ympärille wc- tai talouspaperia. Näyte tulisi toimittaa nopeasti RK:n sihteerille, joka hoitaa näytteen pakastimeen säilöön. Paras olisi tallentaa näytteet etanoliin, mutta tämä on harvoin mahdollista maasto-oloissa. Kuolleena tavatut lintuyksilöt tulee säilöä pakkaseen esimerkiksi muovipussissa. Näytteet on toimitettava mahdollisimman pian Luonnontieteelliseen keskusmuseoon, ja ohjeet sen tekemiseksi saat tapauskohtaisesti RK:n sihteeriltä (rariteettikomitea@birdlife.fi).

Havaitsijat

Merkitse tähän havaintohetkellä paikalla olleet tai esimerkiksi oma retkiseurueesi sekä henkilöiden kokemukset kyseisestä ja samannäköisistä lajeista. Muista tässä kohdassa mainita havaitsijoiden lintuharrastusvuosien määrä. Aikaisemmista kokemuksista toteamus "on" kertoo toivottoman vähän, joten pyri erittelemään kokemuksiasi perusteellisemmin. Esim. aroktokasta tehtyä lomaketta arvioitaessa voi olla olennainen ero sillä, onko havaitsija nähnyt 20 vuotta sitten yhden istuvan linnun Turussa vai onko lentävien kotkien määrittämiseen perehdytty paria kuukautta aikaisemmin Israelissa.

RK-katsauksessa linnun havainnut havainnon ilmoittaja mainitaan ensimmäisenä. Jos lomakkeen tekijä ilmoittaa muiden havaintoja, hänen nimensä on viimeisenä. Muiden havainnoijien nimet ovat siinä järjestyksessä, jossa ne esiintyvät lomakkeella. Jos nimiä on paljon, mainitaan vain osa. Jos RK on saanut

samasta havainnosta useita lomakkeita, tiedot on yhdistetty ja havainnoijat ovat yksien sulkeiden sisällä. Muutaman havainnon kohdalla ilmoittajana mainitaan vain ilm. RK tai ilm. ARK. Näistä havainnoista ei ole saatu ilmoitusta, mutta ne on käsitelty julkaistujen valokuvien tai äänitteiden perusteella.

Ilmoittaja

Tähän merkitään havaintoilmoituksen täyttäjän nimi ja yhteystiedot sekä päiväys (lomakkeen täyttöpäivä). Mikäli ilmoittajan sähköpostiosoite on mainittu lomakkeella, RK voi lähettää päätöksen sähköpostitse.

Lähde: Hannu Jännes & Tom Lindroos 1998: Uudistuneen RK-lomakkeen täyttöohjeet. Bongari 12: 114–122.

Päivitetty: 31.8.2008 J. Normaja; 16.2.2021 W. Velmala & P. Lehikoinen